

ANDRI KRASNJAŠTŠÕHH

—
Jumal on. +/-

Harkiv: Pommide all
Poltava: Ümberasunud

Dokumentaaljutustus

Vene ja ukraina keelest tõlkinud Veronika Einberg

Tõlgitud väljaandest:

Андрей Краснящих

ВЩЕНТ

Харьков: Под бомбами.

Полтава: Переселенцы

Документальная повесть

Харків

ПРАВА ЛЮДИНИ

2023

Toimetanud Katrin Kern

Korrektuuri lugenud Lauri Eesmaa

Kujundanud Maris Kaskmann

© Andri Krasnjaštsõhh ja kirjastus Freedom Letters, 2023

© Tõlge. Veronika Einberg ja Loomingu Raamatukogu, 2024

© Saatesõna. Andrei Ivanov ja Loomingu Raamatukogu, 2024

© Kaanefoto. Olena Hlushach, 2016

Kolleegium

Toomas Haug, Tiit Hennoste, Maarja Kangro, Lauri Kitsnik, Hasso Krull,

Maria-Kristiina Lotman, Ilona Martson, Mati Sirkel, Elle-Mari Talivee,

Marek Tamm, Jaak Tomberg, Udo Uibo

Toimetus

Harju 1, 10146 Tallinn

Tel: 627 6425

E-post: LR@loominguraamatukogu.ee

Trükkinud Tallinna Raamatutrükikoda

ISSN 1406-0515

ISBN 978-9916-713-99-0 (trükis)

ISBN 978-9916-755-00-6 (epub)

EMA RÄÄGIB

Emä räägib: „Nad on hullemad kui fašistid.“

Ta on sündinud 1946. aastal ja sõda ta ei mäleta. Isa mäletab, tema on 1940. aastast. Räägib, kuidas mürsk lendas majja, kuidas nad vennaga jooksid üle põllu ja kõrvale kukkus pomm. Ta mäletab sõjast nii mõndagi.

Emä räägib lapselapsest, kui too oli pisike, ütles supi kohta „tjup“. Nüüd on lapselaps juba päris suur tüdruk – kümnene, jätab selle sõja meelde.

Maja on välja kolinud. Kuusteist korrust, kolm trepikoda. Ülevalt naabriraisk, kullake, tee lärmi, kolista, ole sa tänatud, me pole üksi.

Kõige hullem on helidega. Ükskõik milline kohe tuvastamatu heli mõjub ähvardusena. Käterätik riivas pesumasina peale pandud kaussi. Aga õhuhäire ulg telefonis ei hirmuta enam.

Viiendal päeval õppisime meie õhutõrjekahureid ära tundma. Enam ei lähe varju, kui need tuld annavad. Põmmutavad. Aga lennukitelt heidetud pommid kõmatavad. Või põratavad.

Põratab vahel kaugemal, vahel lähemal. Jääb vaid kodus istuda ja loota, et lendab mööda.

Miks on nii, et kui käivad põmmud ja kõmakad, kisub kangesti akende juurde. Vahtima valget valgust väljas, mis seal juhtus. Kas midagi juhtus. Sinuga juhtubki, hoia akendest eemale. Aga kes see siis kuulab.

Aknast paistab pikk järjekord, see putka on tavaliselt kinni. Huvitav, mida seal antakse. Mida ei anta. Järjekord valgub laiali.

Lind lendab vastu akent. Süda puperdab pool tundi.

Koputus uksele – naabrid tõid leiba. Lihtsalt niisama, ma ei palunud. Me trehvame nendega üldse harva. Ei tulnud pähegi raha anda, seda nagu polekski, tühistatud. Alles hiljem meenus. Läksin nende poole,

ei võtnud. Järgmisel päeval töid jälle. Leivapoed on kinni. Mõnikord tuuakse. Tehakse lahti. Pole teada, millal. Peab käima otsimas. Ei saa välja minna, vanemaid jätta. Kui algab rünnak, kuidas nad ilma minuta.

1. märts, lifecellilt, tasuta:

„Teie kasutada on 20 GB internetti, 1000 kõneminutit helistamiseks Ukraina mobiil- ja lauatelefoninumbritele, piiramatu lifecell ja 300 SMS-i 30 päevaks. Meeldivat kasutamist. Hoidke ennast ja oma lähedasi!“¹
Vanematele, Lenale ja Nadjale samuti.

„Aga Jumal on. +/-“ Selline kiri on ilmunud vastasmaja seinale. Võib-olla oli ennegi, kuid hakkab nüüd rohkem silma, kui aknad on ristakuti kinni kleebitud.

Me kleepisime ka kinni, et hoiaks kilde koos. Plaastriga. Kleeplinti polnud. Oleme vanni ja anumatesse vett varunud.

Esimesest sõjapäevast peale külmetavad jalad. Pole ilmaski niimoodi külmetanud. Ei suuda neid üles soojendada.

Veel üks veidrus. Söömise ajal käib pea ringi. Söön ja pea käib ringi. Sõja füüsilised aistingud.

Teeme emaga kahekesi mulle voodit üles. Kuid tegelikult pole abi tarvis. Ema hoolitseb mu eest, see mobiliseerib teda. Totaalne mobilisatsioon.

Selleks pidi sõda puhkema, et ma hakkaksin jälle hommikuti võimlema.

Habet ajan siis, kui sõda läbi saab. Tahaks juba ajada.

Сif Анти-Налёт². Тõepoolest tõhus vahend. Pärast õhurünnakut. Pesin vanemate pool kõik lühtrid puhtaks.

1 Ukraina keelest tõlgitud katkendid on esitatud teises kirjatüübis. – *Siin ja edaspidi tõlkija märkused.*

2 Сõна *налёт* võib vene keeles tähendada nii tolmukihti kui ka näiteks õhurünnakut.

Küllap säravad täna lühtrid paljudes Harkivi korterites ja valitseb laitmatu puhtus nagu pärast suurpuhastust. Ma räägin muidugi purustamata majadest.

Neljateistkümnendal päeval hakkasin emale õpetama nutitelefone kasutamist. Miks ma varem selle peale ei tulnud, kuhu need kaks nädalat kadusid?

Naine ja tütar on ämma juures, redutavad keldris. Tütar joonistas neid, härjapõlvlast, nibelunge, kesk konserveerimisaardeid ja köögivilju.

Saadan tütrele kiisupilte, ta armastab neid. Tema aga mängib mulle Viberi kaudu klaverit. Õhuhäire – ja jookseme laiali. Nemad keldrisse. Mina koos vanematega koridori.

Tütar lugedes internetist, rääkis mulle anekdoodi Putinist: Putin on ära surnud, elab taevariigis, lastakse üheks päevaks Maa peale... Aga lõpus ütleb baarmen talle, et nüüd on igal pool üks riik, ja esitab arve: „Viisteist grivnat.“ Ei hakanud „taevariiki“ „põrguks“ parandama, niigi on ümberringi põrgu.

Kuid siin on ka muud: igal pool on üks riik. Arve, norralasest sõber, saatis foto: miiting Oslos. Palju rahvast, mitu tuhat. Plakatitel: „I am Ukraine“.

„Norra ei saa taganeda oma parlamendi 1959. aasta otsuses sätestatud põhimõttest mitte tarnida konfliktipiirkondadesse relvastust ja laske-moona.“ Pärast miitingut: „Norra vaatab oma seisukoha ümber.“ Saksa-maa, Eesti – sama lugu. Miitingud, Ukraina on igal pool.

Arve kirjutab: „Kirjuta. Pane kirja. Minu jaoks – suudad?“ Kirjutan.

Vanasti kirjutasin groteskseid, abstraktseid jutte. Nüüd on reaalsus ise groteskne. Pole tarvis välja mõelda, üksnes kirja panna.

Sõja ajal on kõik hirmutav. Isegi teksti kirjutamine. Järsku on see sinu hirm, mis räägib, aga mitte sina.

Kardan karta. Hirm tõmbab ohtu ligi.

Mis-mis Adorno? Lugemine ei edene, pole algusest peale suutnud midagi lugeda. Ainult uudiseid.

Kõik on sõjaväele abiks või maakaitstes. Mina istun oma vanemate juures, olen neil abiks. On meid palju, selliseid vanakestega maakaitsejaid?

Lapsena unistasin: lähen sõtta, saan kangelaseks, tulistan fašistide pihta. Siin need fašistid on, mine tulista.

Minu tavaline päev: aidata vanematel vastu pidada, jälgida nende seisundit, tasakaalustada neid. Olla kõrval õhuhäire ajal, tulerünnakute ajal. Rahustada. Hoida toonuses. Võtta emal ümbert kinni, kui akna taga käivad valjud paugud. Kui ei paugutata, minna toitu hankima.

Öösel häire ajal on mul nii kahju vanemaid üles ajada. Mõnikord ei ajagi, lihtsalt seisan nende voodi juures. Just nagu kaitstes.

Olime juba magama heitnud, kui kõmatas meie kandis – tankiväekool sai pihta. Põles terve öö: aknast oli näha. On kuulda kärgatusi ladudes. Lennukid lendasid madalalt, me nägime, need tegid kolm tiiru. Plahvatust tundsimme samuti, maja värises. Hommikul saime teada, et peale tankiväekooli pommitati puruks ka lennuväekool. See asub minu, tütre ja naise kodu lähedal – kust me ära tulime.

Pärast rünnakut kadus küte. Radiaatorid on külmad, väljas on miinus. Peab ämma juurde üle kolima. Vanematel oleks raske kõndida. Ja võõras kohas oleks raske. Mõte vajab harjumist, jätame otsustamise homseks. Öösel lähevad radiaatorid soojaks.

Öösel pommitati kesklinna, linnanõukogu, teletorni meil siin Pavlove Polel. Elekter läks ära. Säätame telefone. Meil on elektripliit – süüa teeme küünalde peal. Küünlad soojendavad kehvasti, vesi ei lähe keema.

Internetti pole. Otsin seda tubadest. Leian rõdul nurgast. Külmal on, panen soojemalt riidesse. Ikka lõdisen.

Television ei tööta. Isa kuulab raadiot. Väike aparaat, käis sellega suvilas. Suvila jääb Belgorodi poole. Sügav kelder, betoon. Isa naljatab: venelastel on nüüd seal staap. „Aga kus kostitaks neid,“ ütleb.

Ta ehitas suvilat kaua, istutas aia.

Taamal paistab tulekuma. Pool taevast mattub suitsu. Põleb õhtul, öösel, hommikul. Ema vaatab: „Õudne“ – astub aknast eemale.

See on Barabašovo. Euroopa suurimaid turgusid. Pärast Gradide rünnakut 17. märtsil.

Üliõpilased on laiali sõitnud, õppejõud kükitavad metroos, keldrites. Ülikooli saidil ripub „Käskkiri ülikooli tegevuse ajutise peatamise kohta“.

Metroojaamadest on saanud pommivarjendid, telgid püsti pannud inimesed elavad seal koos laste ja lemmikloomadega, üles minna on väga riskantne. Vabatahtlikud ja linnavõim toovad neile vett, leiba, viinereid, küpsiseid.

Helistas tudeng, internetti pole, ei saa oma kunagist õpetajat telefonitsi kätte. Andis tema meiliaadressi.

Õpetaja vastas, mobiil ei tööta, kuid internet on. „Elus.“

„Head ööd!“ kõlab nüüd teisiti. Sedavõrd, et kardad ära sõnuda.

„Heast ööst“ hirmsam on ainult „Kena päeva!“. Meie kateedri tšätis käib hommikul loendus: „Elus“, „Elus“, „Elus“.

Kaks nädalat ei käinud väljas. Kui muutunud kõik on: inimesed on üksteisega viisakad, annavad teed, küsivad „Vabandage, palun“. Selvekaupluses pole mingit trügimist ega saginat. Reaktsioon sõja metsikustele – olla võimalikult inimlik.

Taipasin, et ülevalt naabrid ei tülitse, ei käratse. Ainult nende koer haugub. Kuid ka hulga intelligentsemalt.

Üheksakümnendad on tagasi: igal pool sabad, defitsiit, „Mida antakse?“, „Millal lahti tehakse?“, tõmban tollest ajast jäänud Belomorkanali paberosse poole kaupa. Kas keegi veel tahab Nõukogude Liitu tagasi minna?

Mu vene keel on kängumas. Tuntavalt. Teen vigu, ei mäleta sõnade kirjaipilti. „Moradöör“ või „marodöör“?

Meie meedias ei öelda vaenlase kohta „tšetšeenid“, öeldakse „kadõrovlased“, ei öelda „venelased“, öeldakse „venemaalased“. Meie oma peres ütleme „venelased“. Ehkki isa on venelane ja ema on poolenisti venelanna.

Orkid palusid mitte võrrelda neid venelastega. ISIS ütles: „Terroristidele me relvi ei müü.“ Vastuseks Venemaa ostusoovile.

Enamik kauplusi, apteekke on kinni, teised töötavad päevas mõne tunni, supermarketid – mõni kella 14-ni, mõni 16-ni.

Supermarketis on minul ainsana mask ees. Pannakse tähele, kuid mitte väga. Juba on nähtud nii diversante kui ka marodööre. Ja tapetuid.

Oodates, millal apteek lahti tehakse, silmitsen silte. „Vene piljard“. Ja kuskil kõmatab valjusti.

Palju noori. Arvasin, et kõik on ära sõitnud. Kutt, kes minu taga sabas seisab, näeb noort paari. „Ohoo!“ Kallistavad. „Te olete siin!“ Kostavad vastu, et nemad ei sõida kuskile.

Kõmatab valjusti, järjekord seisab endiselt paigal. Mina seisan ka. Mitte kelleltki ei kuule isegi vandumist.

Apteekides pole mitte mingisugust südamerohu. Isegi ladudes mitte. Nagu ka rahusteid. Puhas vuuk. Nõbu räägib, et Poltavas on sama lugu.

Võtan seda, mis on. Ka peavalurohud on kõik ära ostetud. Jäänud on vaid kõige tundmatum, kallid. Apteeker kirjutab minu palvel Bestia karbile „palderjan“ ja Copacili juurde „tsitramoon“.

Nägin patrulli. Ja tema mind. Ei äratanud huvi.

Tütär joonistas: söövad lõunat. Taldrikutel on midagi erepunast. „Punane kalamari?“ küsin. „Porgandikotletid.“

„Kallimale külla läen, kahte porgandit viin käes haljast hända pidi.“³ Porgandeid toob kallim mulle kokkusaamisele, mina talle vastu leiba ja vorsti.

Esimesel päeval vanemate poole üle kolides võtsime kaasa kassi ja raha, korteridokumendid, abielutunnistuse ja tütre sünnitunnistuse. Mina veel raamatu, mida pole siiski lugeda suutnud. Välispassid, diplomid, mälupulga kõikide kirjatükkidega unustasin maha. Ja akupangad. Ei mõelnud, et võib vaja minna.

Sõber soojapuhur mühiseb, summutab plahvatusi. Jää magama.

Seitsmeteistkümnes öö. Ärkan, lülitan telefonis häire välja, magan edasi.

Ei ole mul sõja jaoks stiili. Ei leia endas. Ja vanu stiile enam pole. Adornol on õigus.

Naine kirjutab: „Tirts magab praegu, kuid ärkas karjudes, et Putin on siin. Rohkem ei loe me tema kuuldes mingeid uudiseid.“

Mina ei loe isegi vanematele kõiki uudiseid.

3 Tsitaat Vladimir Majakovski poemist „Hästi!“ Felix Kotta tõlkes.